

Från fängelse till ingenting

Lisa muckade från fängelse utan annan planering än ett akutboende. Något som strider mot antagna policies och underskrivna deklARATIONER. På akutboenden bor ofta människor som har ett aktivt missbruk och det gör det svårt att hålla sig drogfri. Lisa är rädd för vad som ska hända med henne i den miljön men känner ändå livslust och ger sig själv tre månader att hitta en trygg plats.

Snålblåsten drar runt gathörnen. Lisa ursäktar att hon är så dåligt klädd, men hon har inget mer än det hon går och står i. Hon muckade från anstalten i Ystad för en vecka sedan. Till ingenting. Nu bor hon på ett akutboende för kvinnor med tio eftertraktade platser.

– De gjorde ett undantag på anstalten när de ringde akutboendet och bokade in mig trots att jag saknar legitimation.

Hade inte anstalten ringt det där samtalet hade Lisa hamnat på gatan direkt. Men miljön på akutboendet är också väldigt riskfylld. Hon är rädd för vad det ska göra med henne att hela tiden vara bland andra som ofta har ett aktivt missbruk, vill sälja och mår väldigt dåligt. Det är många som vill locka den som lyckats sluta att börja igen.

Hon måste visa upp sig fyra gånger per dag för personalen för att inte förlora platsen. Hon har suttit sex månader för narkotikabrott men det fanns ingen planering för vart hon skulle ta vägen när hon frigavs.

– Nu har jag gett mig själv tre månader att hitta någonstans där jag kan bo i lugn och ro. Än så länge är jag papperslös. Jag kan inte skriva mig öppet någonstans eftersom det finns ett pris på mitt huvud.

Lisa kallar sig papperslös, ett ord som annars betecknar

människor som befinner sig i Sverige utan tillstånd. Men att inte kunna styrka vem man är med ett id-kort leder också till en tillvaro i ett skuggsamhälle. Hon har varit och ordnat så att hon ska få legitimation. Identitetshandlingar är eftertraktat stöldgods på akutboendet och i liknande miljöer, hon har tidigare blivit av med flera.

Hon har fått en remiss till socialtjänstens vuxenenhet som ska göra en personutredning och se vad Lisa kan få för stöd. Men hon är orolig att hon ska verka må för bra för att få hjälp. Och att hon har fel sorts beroende. Hennes bild är att de som använder heroin lättare får hjälp med till exempel en Bostad Först-lägenhet.

– Mitt beroende av bensodiazepiner har jag haft i 15 år. Amfetamin har jag tagit tre gånger nu sen jag kom ut. Jag har inget sug, men jag behöver det för att vara mig själv.

Beroendet kom när hon blev hemlös. Det blev hon och de två barnen när mannen de bodde med, hennes dåvarande partner, eldade upp huset. Nu vill Lisa inte tillbaka till fängelse nå mer gång. Hon är dömd fyra gånger för narkotikabrott, sista straffet var det längsta.

– Det är inte värt det. Men jag har inte haft samma livslust tidigare. Förra gången jag kom ut hamnade jag i en depression, jag är rädd för att göra det igen, jag är rädd för mig själv. Jag måste akta mig för att hamna framför tåget.

Därför vill hon bort från akutboendet så fort det bara går. Hon vill inte att miljön där med andra boende som säljer droger, har psykoser och mår mycket dåligt ska dra ner henne. Av samma anledning vill hon också slippa olika slags försöksboenden.

– Jag skulle vilja bo i en stuga i skogen, ha två hundar och börja leva. Jag har aldrig upplevt det.

Vi går in och värmer oss på ett café. Lisa tar en cola,

längtar efter kolsyran, en bristvara i fängelse. Men hon kan bara dricka, inte äta något. På tåget från Ystad fick hon en liten hjärnblödning. Hon har varit inne på sjukhuset, men det är bara att vänta ut att nervsmärtan ska gå över. Hon har haft tre hjärnblödningar tidigare.

– Två efter misshandel och en efter en överdos.

Hennes pappa var alkoholberoende och mamma psykiskt sjuk utan missbruk. När hon var tolv år gick mamman till Bup (barn- och ungdomspsykiatri) och sa: *"kan ni hitta nån familj, jag vill inte ha henne"*.

– Jag kom till en ungdomsanstalt och sen till en fosterfamilj som fick 35 000 kronor i månaden för mig. Det har nog inte funnits en normal grej i mitt liv.

Sedan blev det några år på ett högriskboende, därifrån kämpade hon sig till en egen lägenhet, skötte sig själv, det var en lugn period.

Hon har jobbat sen hon var 15, som övervakare, på café och inom äldreomsorgen. Där gick ryggen sönder när hon var 22.

När har du haft det bra i livet?

– Med mina barn i början. Vi har jättenära band till varandra, även om vi inte ses så ofta. Min dotter är vuxen och socionom. Min son är placerad hos en kvinna som jag jobbat med. Han är arg på mig. Han får vara det.

Hon flydde med båda barnen från sonens pappa när pojken var bara spädbarn. De levde sedan med polisbevakning.

– Barnen fick inte gå ut, inte stå vid fönstret. Vi flyttade en gång varannan vecka i tre års tid. Nu är jag inte rädd längre, när jag inte har barnen.

Allt det här har satt spår. Multipel posttraumatisk stress och en rad ångestdiagnoser är följeslagare sen lång tid. Hon säger att hon hatar allt med relationer, vågar inte lite på nån.

Tycker inte att hon direkt har några vänner heller.

Lisa säger själv att hon inte fått något ekonomiskt stöd från socialtjänsten på åtta år. Men det är socialtjänsten som betalar mat och husrum för henne varje natt hon är på akutboendet. Och hon har bott mycket på akutboenden genom åren.

– När jag blir arg då blir jag väldigt arg och det kan riskera att hända på soc. När man alltid får ett nej.

Men hittills under veckan som gått sedan frigivningen har alla tagit henne på allvar.

– Drömmen är att kunna ringa mina barn och säga: *Nu kan ni komma hem till mig när ni vill.* Att kunna hålla nåt man lovar.

Socialpolitik har ställt fyra frågor till Kriminalvården och socialtjänsten. Kriminalvårdens svar hittar du efter frågorna.

1. Hur ofta blir någon frigiven från anstalt utan att det finns en planering för var personen ska bo?

2. Både i Stockholms stads hemlöshetspolicy och EU:s Lissabondeklaration mot hemlöshet som Sverige skrivit under, står det att människor som kommer direkt från avgiftning, från behandlingshem eller som blivit nyktra under ett fängelsestraff – inte ska placeras på akutboenden. På akutboenden bor vanligen människor som dagligen använder droger och som lockar den som lyckats sluta att börja igen. Hur kunde Lisa placeras på ett akutboende? Hon uttrycker att hon var rädd när hon kom dit – eftersom hon visste att hon inte skulle kunna stå emot i längden. Hur kunde detta vara det enda alternativet?

3. Har Lisa rätt när hon säger att de som använt eller använder heroin lättare får hjälp till exempel med en Bostad Först-lägenhet ?

4. Tror ni att Lisa kommer att få det stöd hon behöver? Vilka hinder ser ni?

Sari Richert är chef för sektionen för verksamhetsprocesser frivård på Kriminalvårdens huvudkontor.

Hon svarar så här:

” Kriminalvården för ingen statistik över hur ofta någon blir frigiven från anstalt utan att det finns en planering för var personen ska bo. Kriminalvården förfogar inte över några boenden utan i detta fall är det normaliseringsprincipen som gäller. Det innebär att personer som verkställer påföljd inom Kriminalvården har samma rätt till samhällets stöd och hjälp som andra medborgare och att insatser ska tillhandahållas av de aktörer i samhället som har det primära ansvaret för den aktuella insatsen. När det gäller boendefrågor är det socialtjänsten som har det övergripande ansvaret. Kriminalvården har dock ett ansvar för att arbeta med frigivningsförberedelser och för att samverka med andra aktörer kring den intagnas behov i god tid före frigivningen från anstalt. Detta för att i möjligaste mån få till stånd en god planering inför den första tiden i frihet efter avtjänat straff. Vilken hjälp personen i fråga slutligen kan erbjudas är dock en fråga för socialtjänsten.

Vi försöker samla olika aktörer som ansvarar för boende och missbruksvård i de fall det är aktuellt, helst några månader innan frigivning. I många kommuner har vi bra upparbetade samarbeten. Kriminalvården har ansvaret så länge någon är på insidan. I de bästa av världar finns det en planering innan någon frigges, men ofta öppnar socialtjänsten inte ett ärende innan någon kommer ut.

Det är en jätteutmaning med samverkan. Hade det funnits någon slags boende avsatt för den här gruppen, direkt när någon kommer ut hade mycket varit vunnet. Under anstaltstiden har den intagna i regel blivit drogfri och andra åtgärder har satts in och då är det synd att det riskerar att gå om intet om hemlöshet är det som väntar.

Hemlöshet är ett samhällsproblem som drabbar flera olika grupper och dessvärre finns det inte alltid bostäder till alla

som är i behov av ett boende. Problematiken drabbar tyvärr även de som frigges från anstalt.”

Mona Thorin, kommunikationschef på Socialförvaltningen i Stockholms stad svarar:

Socialtjänsten utreder ansökningar som kan röra olika områden, exempelvis ekonomiskt bistånd, behandlingsinsatser eller boende. Akutboende är en insats som ingår i Stockholms stads tak-över-huvudet garanti, det är en tillfällig och akut lösning för att personer inte ska hamna utan boende för natten.

Generellt beror det på hur lång tid innan villkorlig frigivning som klient eller kriminalvården hör av sig. Om det finns god framförhållning finns stora möjligheter att socialtjänstens utredning av behov av stöd kan göras under tiden personen befinner sig på anstalt och en god utslussning kan ske med planerade insatser från socialtjänsten utifrån personens behov. Om de hör av sig när frigivning är nära förestående är det svårt att hinna utreda personens behov och då kan man hamna i ett läge där en person erbjuds akutboende för att säkerställa att man har tak över huvudet.

Stockholms stad har också implementerat Kriminalvårdens "Inslussmodell". Modellen syftar till att täppa till alla luckor för att undvika att situationer likt den som beskrivs i artikeln uppstår. Enligt modellen tar kriminalvården kontakt med socialtjänst fyra månader innan villkorlig frigivning.

Socialtjänstlagen saknar bestämmelser som ger bostadslösa en allmän rätt att få en bostad av socialtjänsten. Av praxis från Högsta förvaltningsdomstolen framgår att två kriterier ska vara uppfyllda för att rätt till bistånd till stadigvarande självständigt boende ska föreligga, dels ska den enskilde vara helt bostadslös och dels ska hon eller han ha speciella svårigheter att på egen hand skaffa en bostad. Det är inte tillräckligt att man har allmänna svårigheter, exempelvis på grund av en ansträngd situation på den lokala

bostadsmarknaden, utan det ska vara fråga om sådana speciella svårigheter som följer av att man tillhör en socialt utsatt grupp.

Något förenklat kan detta förstås som att de personer som kan komma ifråga för bistånd i form av en fast bostad är personer som skulle behöva bistånd från socialtjänsten för att tillgodose sitt behov av bostad även om tillgången på prisöverkomliga bostäder var god. De personer som då skulle komma ifråga är personer som till följd av missbruk/beroende och/eller psykisk ohälsa har behov av individuellt stöd för att såväl få som att behålla en bostad samt personer som till följd av exempelvis en vräkningshistorik har svårt att bli godkända som hyresgäster. Utifrån aktuell rättspraxis krävs i allmänhet att en person har såväl stödbehov för att behålla en bostad som behov av stöd för att bli godkänd som hyresgäst för att rätt till bistånd till egen fast bostad ska föreligga.

Bostad först är en av flera insatser som finns i Stockholmstad. Bostad först riktar sig till personer som levt i långvarig hemlöshet och som har komplexa stödbehov och/eller samsjuklighet till följd av psykisk ohälsa och missbruk. Vilken typ av beroende man har är inte avgörande för insatsen (dvs. om det är alkohol, opiater eller något annat)